

Tarama (Keşif) Aşaması

Özel eğitim hizmetlerinin önemli çalışmalarının başında eğitsel değerlendirme ve tanılama süreci yer almaktadır. Eğitsel değerlendirme ve tanılama sayesinde özel gereksinimi olan öğrenci tanınır, ona sunulacak eğitim ve hizmetler belirlenir. Özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin değerlendirilmesi ve tanılanması öğrencinin en erken zamanda farkına varılması, güçlü ve zayıf yönlerinin ortaya çıkarılması, toplumsal yaşama hazırlanması için gerekli ve önemlidir.

Eğitsel değerlendirme, özel gereksinimli çocuklara sunulacak hizmetler için yasal ve eğitsel kararlar vermede yararlanılan ve eğitim açısından önemli bilgilerin sistemli olarak derlendiği bir süreçtir.

Dünyada özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin tanılanması yirminci yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren önemli ölçüde gelişme göstermiştir. Engelli bireyler yirminci yüzyılın ilk yarısında daha çok tıbbi/medikal bir yaklaşımla değerlendirilmişlerdir. Türkiye'de de aynı şekilde 1951 yılına kadar özel eğitim hizmetleri sağlık bakanlığı sorumluluğunda daha çok bir bakım ve tedavi alanı içerisinde tutulmuştur. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında sosyal model yaklaşımının etkisiyle tıbbi tanılama ve tedavilerin yanı sıra eğitsel değerlendirme ve önlemler konusunda da ilerleme sağlanmıştır. Yirminci yüzyılın son çeyreğinde ABD'de çıkarılan yasalarla eğitsel değerlendirme ve tanılama yasal bir çerçeveye kazanmıştır. Türkiye'de de benzer şekilde aynı dönemlerde eğitsel değerlendirme ve tanılama yasal bir zemin kazanmış ve sistemli bir yapıya kavuşmuştur. Geniş nüfusa sahip ülkelerde milyonlarca öğrenci arasından özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin tespiti, doğru bir şekilde değerlendirilmesi ve uygun eğitim olanaklarından yararlandırılmaları oldukça zordur. Bu nedenle özel eğitim alanında gelişmiş toplumlar eğitsel değerlendirme ve tanılama konusunda yasal, etik ve pratik esaslar belirlemişlerdir.

Tarama (Keşif) Aşaması

Eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinin ilk aşaması taramadır (belirleme). Taramanın amacı hangi öğrencilerin özel eğitime ihtiyacı olduğunu araştırmaktır. Özel gereksinimi olan bireyler arasında engelli olan öğrencilerin belirlenmesinde tıbbi süreçler etkili olabilmektedir. Çünkü bilimsel gelişmeler neticesinde çocukların yetersizlikleri daha anne karnındayken belirlenebilmektedir. Doğum sonrasında ise hastanelerde yapılan tarama ve incelemelerde (APGAR yöntemi vb.) çocukların yetersizliğe sahip olup olmadıklarını belirlemek mümkündür. Aile hekimliği gibi uygulamalarla ülkemizde gelişen sağlık sistemi sayesinde yeni doğan çocukların tıbbi takibi konusunda güçlü bir süreç işletilmektedir. Tüm bu takip ve tarama sürecinde fark edilemeyen özel gereksinimi olan öğrenciler olabilir. Yine sağlık çalışanlarınca okullarda tıbbi taramalar yapılabilmektedir. Ancak bazı yetersizlik durumları tıbbi tarama ile anlaşılabilir. Örneğin öğrenme güçlüğü olan bir öğrenci genellikle okula başladıktan ve akademik süreçlere girdikten sonra belirlenebilmektedir.

Okul çağına gelen ve özel gereksinimi henüz fark edilmeyen öğrenciler olabilir. Bu nedenle okullar özel gereksinimi olma konusunda hassas olmalı, yetersizlik ve yetenek alanlarını belirleme konusunda bilgilendirilmelidir. Bazı öğrencilerin özel eğitim ihtiyacı zamanla ortaya çıkabilir. Bu ihtiyaç daha çok sınıf içi etkinlik ve derslerde yaşanan durumlarda anlaşılır. Öğretmenler tarama ve ilk belirleme sürecinde anahtar konumdadır. Belirleme sürecinde özel eğitime ihtiyacı var gibi gözükken öğrenci gözlemlenip incelenerek durumu saptanır. Bu gözlemler sınıfta ve okulun diğer bölümlerinde yapılabilir. Böylece öğrencinin diğer bireylerle kurduğu sosyal etkileşim düzeyi anlaşılmaya çalışılır. İlk gözlemler sonucunda öğrencinin durumu hakkındaki kanı değişmezse takibe devam edilir. Öğretmenler bu süreçte öğrenciye daha fazla ilgi göstererek akranlarıyla arasındaki farkın nedenini anlamaya çalışmalıdır. Bunun için okul kayıtlarını ve öğrencinin dosyasını inceleyebilirler. Buralarda yeterince bilgi yoksa öğrencinin velisi ile görüşülerek çocuklarının bir öğrenme sorununun varlığını hissedip hissetmedikleri ve okul öncesi gelişimi hakkında bilgiler sorulabilir. Öğretmenler ayrıca kontrol listesi, ölçüt bağımlı ölçü aracı gibi informal değerlendirme araçları kullanarak çocuğun durumunu anlamaya çalışabilirler. İlk belirleme sürecinde değerlendirme yöntemleri mümkün olduğu kadar etkili, zamani verimli kullanan ve güvenli araçlar ve değerlendirme yöntemleri kullanılmalıdır. Bu süreçte öğretmenler gerektiğinde okul idaresinden, diğer öğretmenlerden ve rehber öğretmenden yardım alabilir. Tarama sürecinde yapılan tüm değerlendirmelerin ardından öğrencinin özel eğitime ihtiyacı olduğu düşüncesi devam ederse ikinci aşamaya geçilmelidir. Okul çalışanları ilk aşamadan hemen sonra çocuğu resmi tanılamaya göndermemeli öğrenciler için bazı düzenlemeler yapmalıdırlar.